

UCHWAŁA NR IV/26/15
RADY MIEJSKIEJ W RAJGRODZIE

z dnia 6 lutego 2015 r.

**w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar
Przemocy w Rodzinie w Gminie Rajgród na lata 2015-2020**

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt. 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t. j. Dz. U. z 2013 r. poz. 594, poz. 645, poz. 1318, z 2014 r. poz. 379, poz. 1072) oraz art. 6 ust. 2 pkt. 1 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. z 2005 r. Nr 180, poz. 1493, zm. z 2009 r. Nr 206, poz. 1589, z 2010 r. Nr 28, poz. 146, Nr 125, poz. 842, z 2011 r. Nr 149, poz. 887) uchwala się, co następuje:

§ 1.

Przyjmuje się Gminny Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie w Gminie Rajgród na lata 2015-2020, który stanowi załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2.

Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Rajgrodu.

§ 3.

Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Przewodniczący Rady
Miejskiej

Mieczysław Gisztarowicz

Załącznik do Uchwały Nr IV/26/15
Rady Miejskiej w Rajgrodzie
z dnia 6 lutego 2015 r.

**GMINNY PROGRAM PRZECIWDZIAŁANIA PRZEMOCY W RODZINIE ORAZ OCHRONY OFIAR
PRZEMOCY W RODZINIE NA LATA 2015-2020**

styczeń 2015 rok

Wstęp

Przemocą w rodzinie określane jest „każde zachowanie skierowane wobec osoby bliskiej, którego celem jest utrzymanie nad nią kontroli i władzy. Przemoc w rodzinie to zamierzone, wykorzystujące przewagę sił działanie przeciwko członkowi rodziny naruszające jego godność oraz podstawowe prawa i wolności, powodujące cierpienie i szkody” [Nowakowska, 2008, s. 21]. Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy (Dz. U. z 2005 r. Nr 180, poz. 1493 z późn. zm.) definiuje przemoc w rodzinie jako jednorazowe lub powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie naruszające prawa lub dobra osobiste członków rodziny, w szczególności narażające te osoby na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, naruszające ich godność, nietykalność cielesną, wolność, w tym seksualną, powodujące szkody na ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym, a także wywołujące cierpienia i krzywdy moralne u osób dotkniętych przemocą.

Rodzina jest najważniejszym środowiskiem życia człowieka, kształtującym osobowość, system wartości, poglądy i styl życia. Ważną rolę w prawidłowo funkcjonującej rodzinie odgrywają wzajemne relacje pomiędzy rodzicami, oparte na miłości i zrozumieniu. W przypadku dezorganizacji rodzina nie jest w stanie realizować podstawowych zadań, role wewnątrzrodzinne ulegają zaburzeniu, łamane są reguły, a zachowania poszczególnych członków rodziny stają się coraz bardziej niezgodne z normami prawnymi i moralnymi oraz oczekiwaniami społecznymi.

Przemoc ze strony najbliższej osoby jest doświadczeniem traumatycznym, okaleczającym psychikę. Przemoc w rodzinie przybiera różne formy: od przemocy fizycznej, przez przemoc psychiczną i seksualną, po przemoc ekonomiczną. Przemoc w rodzinie rzadko jest incydem jednorazowym. Zazwyczaj ma ona charakter długotrwały i cykliczny.

Przemoc domowa może być zarówno skutkiem, jak i przyczyną dysfunkcji w rodzinie. Należy ją zaklasyfikować do kategorii zachowań negatywnych o dużej szkodliwości społecznej. Prowadzi do poważnych naruszeń norm moralnych i prawnych, tragicznych skutków psychologicznych, a w skrajnych przypadkach do poważnych okaleczeń czy zabójstw [Sasal, 2005, s. 16–19].

Rodziny dotknięte przemocą pozostają w trudnej sytuacji społecznej, co jest podstawą do udzielania im szczególnej pomocy przy użyciu metod i narzędzi określonych w obecnie obowiązującym porządku prawnym. [K P P P w R. 2014-2020,s.5.]

Diagnoza sytuacji

Wokół przemocy narosło wiele mitów. Jednym z nich jest przekonanie, że jest to zjawisko marginalne, występujące wyłącznie w patologicznych środowiskach. Tymczasem według danych

statystycznych przemoc w rodzinie jest zjawiskiem powszechnym i stanowi poważny problem społeczny. Znęcanie się nad rodziną jest najczęściej popełnianym przestępstwem w Polsce, zaraz po przestępstwach przeciwko mieniu i życiu [Tomaszewska, 2007, s. 36–37].

Jako przyczyny sprzyjające stosowaniu przemocy w rodzinie możemy wskazać normy społeczne i kulturowe. Przez wieki istniało silne społeczne przyzwolenie na stosowanie przemocy wobec najbliższych, w szczególności kobiet i dzieci. Nadal w wielu środowiskach to zjawisko znajduje odzwierciedlenie w obyczajach-społecznej akceptacji bicia, stosowania kar cielesnych, w przekonaniach związanych z rolą mężczyzny w rodzinie (rola "pana i władcy"). Niebagatelny wpływ na stosowanie przemocy w rodzinie ma również dziedziczenie wzorca przemocy z rodziny pochodzenia. Dzieci wychowujące się w rodzinach z problemem przemocy przyswajają sobie zachowania dorosłych, których są świadkami lub ofiarami. Uczą się, że najlepszym i najbardziej skutecznym sposobem rozwiązywania konfliktów jest przemoc.

Wpływ na stosowanie przemocy w rodzinie może mieć także uzależnienie /nadużywanie alkoholu. Wielu sprawców przemocy w rodzinie w chwili popełnienia czynu jest pod wpływem alkoholu. Należy pamiętać, że alkohol osłabia kontrolę nad zachowaniem i zwiększa prawdopodobieństwo reagowania złością i gniewem na trudności oraz niepowodzenia życiowe. Uzależnienie od alkoholu nie zwalnia z odpowiedzialności za swoje czyny, mimo że sprawcy często wykorzystują fakt bycia nietrzeźwym jako czynnik usprawiedliwiający ich zachowanie. [K P P w R. 2014-2020,s.6.] Pierwsze badania przeprowadzone przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej dotyczące zjawiska przemocy w rodzinie w Polsce wskazały, że przemocy w rodzinie doświadczył więcej niż co trzeci Polak (36%) .

Zbadanie zjawiska przemocy jest dość trudne. Często ofiary agresji nie przyznają się do tego, co może być spowodowane , między innymi, racjonalizacją, usprawiedliwianiem sprawców , obwinianiem siebie. Niektórzy przemilczają zjawisko przemocy w rodzinie, gdyż stanowi ona temat wstydlivy, dlatego też wyniki badania nie odzwierciedlają w pełni skali zjawiska.[CBOS "Przemoc i konflikty w domu"]

Rodzaje przemocy:

- 1 .Przemoc fizyczna – jej celem jest zadanie ofierze bólu fizycznego, uszkodzenie jej ciała, pogorszenie jej zdrowia lub pozbawienie ją życia.
2. Przemoc seksualna – to zachowanie zmuszające ofiarę do podjęcia niechcianych zachowań seksualnych lub zdeprecjonowania jej seksualności.
3. Przemoc psychiczna – to zachowanie, którego celem jest umniejszanie poczucia własnej wartości ofiary, wzbudzanie w niej strachu.

4. Przemoc ekonomiczna – to każde zachowanie, którego celem jest ekonomiczne uzależnienie ofiary od sprawcy.
5. Zaniedbanie – to ciągle niezaspakajanie podstawowych potrzeb fizycznych i emocjonalnych.

Przemoc w rodzinie ma tragiczne konsekwencje. Prowadzi nie tylko do uszkodzeń ciała ofiary, ale także do zaburzeń emocjonalnych oraz zaburzeń w sposobie, w jaki postrzega ona sama siebie, sprawcę oraz innych ludzi.

Narastanie zjawiska przemocy w rodzinie wymaga niezwłocznego podjęcia działań zawartych w niniejszym Programie, który ma charakter długofalowy, obejmuje lata 2015-2020. W miarę potrzeb i sytuacji społecznej zadania Programu mogą ulegać zmianom i udoskonaleniom. Zmniejszenie skali zjawiska przemocy w rodzinie jest procesem wymagającym czasu, wysiłku, nakładów finansowych, zaangażowania wszystkich służb, a także zmiany świadomości społecznej.

I. Analiza problemów społecznych na terenie Gminy Rajgród

W celu właściwego zaplanowania podejmowanych działań niezbędne jest dokonanie analizy problemów społecznych w gminie z uwzględnieniem problemu przemocy w rodzinie.

Gmina Rajgród liczy ogółem: 5 508 mieszkańców, w tym: 416 osób dorosłych jest bezrobotnych zarejestrowanych w PUP w Grajewie. W mieście zamieszkuje : 1 664 osoby.

Z danych Zespołu Interdyscyplinarnego wynika, że na terenie miasta i gminy Rajgród w 2014 r zostało wszczętych: 26 procedur Niebieskiej Karty , w roku 2012 : 18 Niebieskich Kart w roku 2013: 19 Niebieskich Kart.

W celu realizacji ww. procedury Niebieskiej Karty powołanych zostało w roku 2014 12 posiedzeń grup roboczych. W skład grup roboczych wchodzi przedstawiciele instytucji działających na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie: pracownicy socjalni Ośrodka Pomocy Społecznej, funkcjonariusze Policji, przedstawiciele służby zdrowia, przedstawiciele oświaty, kurator sądowy.

Liczba osób dotkniętych przemocą w rodzinie wg. wszczętej procedury „Niebieskiej Karty”:

	2012r	2013r	2014r
Liczba osób dotkniętych przemocą w rodzinie ogółem	18	16	13
W tym: kobiety	18	16	11
W tym: mężczyźni	-	3	2
Dzieci do lat 13	-	-	-
Nieletni od 13 do 18 lat	-	-	-

Liczba osób stosujących przemoc w rodzinie wg. wszczętej procedury „Niebieskiej Karty”:

	2012r	2013r	2014r
Liczba osób stosujących przemoc w rodzinie ogółem	18	16	10
W tym: kobiety	-	1	1
W tym: mężczyźni	18	15	9
Nieletni	-	-	-

Wiek osób stosujących przemoc w rodzinie wg. wszczętej procedury „Niebieskiej Karty”:

Przedział wiekowy osób stosujących przemoc w rodzinie	2012r	2013r	2014r
Poniżej 20 r.ż.	-	-	-
Od 20 do 37 lat	4	4	2
Od 38 do 49 lat	12	7	3
Od 50 do 65 lat	2	4	5
Powyżej 65 r.ż.	-	1	-

Z przedstawionych danych wynika, że wśród osób, co do których istnieje podejrzenie, że są dotknięte przemocą przeważają kobiety. Mężczyźni dominują wśród osób, wobec których istnieje podejrzenie, że stosują przemoc.

We wszczętych procedurach Niebieskich Kart w roku 2012 osobami stosującymi przemoc było 18 nadużywających alkohol, w roku 2013 – 16 osób, a w roku 2014 było 9 osób nadużywających alkohol.

W ramach realizacji procedury Niebieskiej Karty zostały skierowane wnioski do niżej wymienionych instytucji:

- 8 wniosków do Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych.

Trudno jest w sposób jednoznaczny określić wielkość zjawiska przemocy na terenie gminy w związku z występowaniem przemocy ukrytej, czyli toczącej się w rodzinie czy w szkole, ale nie ujętej w statystykach z powodu braku wiedzy na temat jej występowania. Przedstawione ww. dane statystyczne dotyczące przemocy w rodzinie pokazują istnienie problemu w gminie Rajgród, ujawniają jedynie niewielką część, a nie rzeczywistą skalę zjawiska, ponieważ dotyczą tylko osób, które odważyły się przerwać milczenie, zgłaszają problem, szukają pomocy i

wsparcia.

W celu zwiększenia skuteczności przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz ochrony osób dotkniętych przemocą w rodzinie, została przyjęta do realizacji Uchwała Nr V/29/11 Rady Miejskiej w Rajgrodzie z dnia 29 marca 2011 r. w sprawie określenia trybu i sposobu powoływania i odwoływania zespołu interdyscyplinarnego oraz szczegółowych warunków jego funkcjonowania.

Zarządzeniem Nr 52/11 Burmistrza Rajgrodu z dnia 27 października 2011r został powołany Zespół Interdyscyplinarny w składzie 11 osobowym.

Zespół Interdyscyplinarny działa na podstawie Porozumień o współpracy w Zespole Interdyscyplinarnym, które zostały zawarte pomiędzy Burmistrzem Rajgrodu, a:

- Komendą Policji w Rajgrodzie,
- Ośrodkiem Pomocy Społecznej w Rajgrodzie,
- Gminną Komisją d/s Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Rajgrodzie,
- Szkołą Podstawową w Rajgrodzie,
- Gimnazjum w Rajgrodzie
- Niepublicznym Zakładem Opieki Zdrowotnej „Medicus” w Rajgrodzie,
- Kuratorem sądowym,
- Organizacją pozarządową .

II. Cele programu:

Celem Programu jest:

- 1) zmniejszenie skali zjawiska przemocy w rodzinie na terenie Gminy Rajgród,
- 2) zwiększenie skuteczności działań interwencyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie,
- 3) zwiększenie pomocy i ochrony osób dotkniętych przemocą w rodzinie.

Cele ogólne będą realizowane przez:

- 1) budowanie lokalnego systemu przeciwdziałania przemocy,
- 2) diagnozowanie zjawiska przemocy na terenie Gminy Rajgród,
- 3) zintensyfikowanie działań profilaktycznych w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie,
- 4) udzielanie pomocy osobom dotkniętym przemocą w rodzinie,
- 5) oddziaływanie na osoby stosujące przemoc w rodzinie.

- 6) podnoszenie kompetencji służb i instytucji w zakresie przemocy w rodzinie w celu podniesienia jakości i dostępności świadczonych usług.

III. Założenia Programu:

Realizacja celów Programu zakłada:

1) profilaktykę i edukację społeczną:

- uwrażliwienie społeczności lokalnej na problem przemocy w rodzinie,
- promowanie modelu rodziny wolnego od przemocy,
- edukację dzieci, młodzieży i dorosłych w zakresie przemocy w rodzinie,

2) ochronę i pomoc osobom dotkniętym przemocą w rodzinie:

- działania interdyscyplinarne kierowane do osób dotkniętych przemocą (kobiety, mężczyźni, dzieci, osoby starsze, niepełnosprawne.)

3) oddziaływanie na osoby stosujące przemoc w rodzinie:

4) podnoszenie kompetencji służb i instytucji realizujących działania z zakresu przeciwdziałania przemocy.

IV. Program jest spójny z Programami:

- Krajowym Programem Przeciwdziałania w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie na lata 2014-2020 ,
- Strategią Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Rajgród na lata 2014-2020.

V. Program będzie realizowany w oparciu o następujące akty prawne:

- ustawę z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. z 2005 r. Nr 180, poz. 1493 z późn. zm.),
- ustawę z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2013 r. poz. 182, z późn. zm.),
- ustawę z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz. U. z 2012 r. poz. 1356 z późn. zm.),
- ustawę z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2013 r. poz. 594 z późn. zm.),
- ustawę z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz. U. z 2012 r. poz. 788, z późn. zm.)

VI. Zasoby Gminy Rajgród w zakresie realizacji Programu:

1. Zasoby ludzkie – specjaliści.

2. Zasoby instytucjonalne – instytucje i organizacje zajmujące się problemem przemocy w rodzinie oraz instytucje i organizacje pełniące funkcję wspierającą:

- Ośrodek Pomocy Społecznej,
- Punkt Konsultacyjny Uzależnień,

- Komisariat Policji,
- Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych,
- Placówki oświatowe, szkoły funkcjonujące na terenie Gminy Rajgród,
- Zakłady Opieki Zdrowotnej, funkcjonujące na terenie Gminy Rajgród,
- Organizacje pozarządowe,
- Kościół,
- Zespół Interdyscyplinarny,
- Media lokalne.

VII. Czynniki gwarantujące właściwą realizację Programu:

- upowszechnienie działań profilaktycznych w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie,
- poparcie działań i współpraca z samorządem gminnym,
- wzrost liczby osób profesjonalnie zajmujących się świadczeniem usług na rzecz osób i rodzin zagrożonych i dotkniętych przemocą oraz osób stosujących przemoc w rodzinie,
- dobra współpraca służb i instytucji na terenie gminy oraz poza nią,
- zwiększenie dostępności do pomocy specjalistycznej,
- silne więzi rodzinne,
- chęć zmiany i wyjścia z kryzysu.

VIII. Zagrożenia w realizacji zadań:

- stereotypy panujące w środowisku na temat przemocy w rodzinie,
- bezradność w sprawach opiekuńczo - wychowawczych,
- brak współpracy rodziny w zakresie przezwycięzania kryzysów,
- problem uzależnienia od alkoholu w rodzinach,
- odmowa uczestnictwa przez osoby stosujące przemoc w rodzinie do udziału w programach korekcyjno-edukacyjnych oraz w programach psychologiczno-terapeutycznych,
- ubóstwo,
- brak infrastruktury socjalnej w gminie,
- brak możliwości łatwego dostępu do skorzystania z placówek świadczących całodobową pomoc dla osób dotkniętych przemocą w rodzinie,
- brak lub ograniczone środki finansowe,
- brak lub niewystarczająca liczba specjalistów i służb w realizacji zadań na rzecz osób

dotkniętych przemocą,

IX. Realizacja celów Programu

CEL 1

Zmniejszenie skali zjawiska przemocy w rodzinie oraz zwiększenie skuteczności przeciwdziałania przemocy w rodzinie na terenie Gminy Rajgród.

Działania :

1. Profilaktyka i edukacja społeczna.

- 1) realizacja kampanii społecznych, informacyjnych,
- 2) diagnozowanie problemu przemocy w rodzinie,
- 3) współpraca w ramach Zespołu Interdyscyplinarnego pomiędzy:

- pracownikami socjalnymi OPS
- przedstawicielami oświaty,
- przedstawicielami policji,
- kuratorami sądowymi,
- przedstawicielami Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych,
- przedstawicielami ochrony zdrowia,
- kościołem,
- organizacjami społecznymi,
- mediami lokalnymi.

4) rozpowszechnianie informacji o instytucjach oraz możliwościach udzielania pomocy w środowisku lokalnym:

- na stronach internetowych,
- dystrybucja ulotek i informacji na temat przemocy i jej skutków.

5) Edukacja dzieci, młodzieży i dorosłych w zakresie przemocy:

- obalanie mitów na temat przemocy,
- szkolenia na temat przemocy,
- prowadzenie kampanii zwłaszcza wśród dzieci i młodzieży w zakresie ograniczenia oglądania przemocy w telewizji, grach komputerowych, Internecie,
- prowadzenie działań edukacyjnych w stosunku do grup ryzyka np. małoletnich w ciąży,
- wspieranie różnych form spędzania wolnego czasu promujących zachowania nieagresywne,
- organizowanie spotkań edukacyjnych dla rodziców.

Podmioty realizujące działania:

- Policja,

- Ośrodek Pomocy Społecznej,
- Zespół Interdyscyplinarny,
- Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych,
- Przedstawiciele oświaty – szkół funkcjonujących na terenie Gminy Rajgród,
- Przedstawiciele ochrony zdrowia – przychodni zdrowia funkcjonujących na terenie Gminy Rajgród,
- Kościół,
- Organizacje pozarządowe,
- lokalne media,

CEL 2

Zwiększenie dostępności i skuteczności ochrony oraz pomocy dla osób doznających przemocy w rodzinie.

Działania:

1. Ochrona i pomoc osobom dotkniętym przemocą w rodzinie poprzez:

- działania zespołu interdyscyplinarnego: stosowanie procedury „Niebieska Karta”,
- opracowanie i realizacja planu pomocy w indywidualnych przypadkach wystąpienia przemocy w rodzinie,
- monitorowanie sytuacji rodzin dotkniętych przemocą,
- dokumentowanie działań podejmowanych wobec rodzin, w których dochodzi do przemocy oraz efektów tych działań,
- udzielanie informacji dotyczącej bezpiecznego schronienia osobom dotkniętym przemocą w ośrodkach interwencji kryzysowej i w specjalistycznych ośrodkach wsparcia,
- inicjowanie interwencji w środowiskach dotkniętych przemocą,
- poszerzenie świadczeń specjalistycznych w Punkcie Konsultacyjnym uzależnień,
- nawiązywanie i wzmacnianie współpracy pomiędzy instytucjami oraz organizacjami pozarządowymi,
- upowszechnianie informacji w zakresie możliwości i form uzyskania pomocy min. medycznej, psychologicznej, prawnej, socjalnej,
- rozpowszechnianie telefonu zaufania „Niebieska Linia”, „Pomarańczowa Linia”,
- utworzenie „przyjaznego pokoju” do przesłuchań dzieci dotkniętych przemocą w rodzinie,
- zapewnienie osobom dotkniętym przemocą w rodzinie miejsc w ośrodkach wsparcia:

Podmioty realizujące działanie:

- Ośrodek Pomocy Społecznej,
- Placówki oświatowe – szkoły funkcjonujące na terenie Gminy Rajgród,
- Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych,
- Zespół Interdyscyplinarny,
- Policja,
- Punkt Konsultacyjny Uzależnień,
- Ochrona Zdrowia.

CEL 3

Zwiększenie skuteczności oddziaływania wobec osób stosujące przemoc w rodzinie.

Działania:

1. Oddziaływania na osoby stosujące przemoc w rodzinie.

- stosowanie procedury „Niebieskiej Karty”
- izolowanie osób stosujących przemoc od osób doznających przemocy w rodzinie,
- udzielanie osobom stosującym przemoc informacji na temat programów korekcyjno-edukacyjnych, zachęcanie i kierowanie do udziału w nich.
- przeprowadzanie rozmów z osobami nadużywającymi alkohol, stosującymi przemoc o możliwości podjęcia leczenia lub terapii.
- kierowanie wniosków do Sądu Rejonowego w Grajewie o obowiązek podjęcia leczenia odwykowego w związku z nadużywaniem alkoholu.

Podmioty realizujące działania:

- Policja,
- Ośrodek Pomocy Społecznej,
- Zespół Interdyscyplinarny,
- Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych,
- Przedstawiciele oświaty – szkół funkcjonujących na terenie Gminy Rajgród,
- Przedstawiciele ochrony zdrowia – przychodni zdrowia funkcjonujących na terenie Gminy Rajgród.

4. Zwiększenie kompetencji osób realizujących zadania z zakresu przeciwdziałania przemocy.

udział w szkoleniach dla osób realizujących zadania związane z przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie w celu podniesienia jakości i dostępności świadczonych usług.

X. Monitorowanie

Monitorowanie realizacji Programu odbywać się będzie w oparciu o sprawozdawczość

podmiotów zaangażowanych w jego realizację. Sprawozdania z realizacji Programu podmioty składają do dnia 31 stycznia każdego roku do Ośrodka Pomocy Społecznej w Rajgrodzie.

XI. Sprawozdawczość

Ośrodek Pomocy Społecznej w Rajgrodzie do dnia 31 marca każdego roku przedłoży Radzie Miejskiej sprawozdanie z realizacji Programu.

XII. Finansowanie Programu

Program będzie finansowany ze środków:

- budżetu Gminy Rajgród,
- dotacji z budżetu państwa, w ramach ogłaszanych konkursów.